

Mekong dòng chảy gia tăng đáng lo ngại

(Rising flows of concern)

Editorial – Bình Yên Đông lược dịch
The Bangkok Post - 16 August 2023

Trong lúc nông dân lo ngại về hạn hán sắp đến, lũ chớp nghiêm trọng rải rác đã xảy ra ở nhiều tỉnh của Thái dọc theo sông Mekong từ đầu tháng này.

Tỉnh Nakhon Phanom đã thấy mực nước Mekong dâng lên, một số tràn bờ làm ngập 4.000 rai [640 hectares] đất canh tác.

Vùng du lịch ở huyện Chiang Khan của tỉnh Loei đã thấy nước làm ngập nhà cửa và nhà hàng ở bãi Nang Koy.

Ở Bueng Kan, mực nước được báo cáo cao nhất trong chu kỳ 3 năm làm ngập trường mẫu giáo và thúc đẩy việc xây cất một đê sông để ngăn chặn dòng chảy.

Các sở thủy nông đang chuẩn bị để thực hiện việc điều hành liên quan đến lụt ở các tỉnh Chiang Rai, Loei, Nong Khai, Bueng Kan, Nakhon Phanom, Mukdahan, Amnat Charoen và Ubon Ratchathani.

Mưa lớn đã được báo cáo ở thượng lưu, cộng với nước xả từ các đập thủy điện ở Lào và Trung Hoa, có thể đã thêm vào mực nước của sông Mekong.

Mặc dù tin đồn và việc xả nước từ các đập chưa được chứng minh, Văn phòng Quốc gia Thủy lợi (ONWR) đã gửi một thông báo khẩn đến Ủy hội Sông Mekong (MRC) hôm Thứ Sáu, yêu cầu các quốc gia láng giềng trong Hạ Lưu vực sông Mekong và Trung Hoa quản lý cẩn thận lượng nước xả để ngừa lụt. MRC là tổ chức dựa trên hiệp ước duy nhất trong Mekong có nhiệm vụ khuyến khích và phối hợp việc sử dụng khả năng xả nước và tài nguyên của con sông lớn này.

Từ khi các quốc gia phát triển đập thủy điện dọc theo sông, có nhiều xung đột liên quan đến việc chia sẻ nước.

Sông Mekong đã chảy tự do cho đến 2 thập niên qua, khi các đập được xây để sản xuất năng lượng. Mặc dù có việc tranh luận theo chống, dòng chảy thủy học tự nhiên đã bị thay đổi bởi hạ tầng cơ sở nhân tạo như thế.

Để phát điện, những đập này cần phải xả nước qua các turbines phát điện, và hậu quả là, một khối lượng nước khổng lồ tràn xuống sông. Vấn đề, những đập này điều hành như những vòi nước trên sông.

Nhưng cho dù với yếu tố gì, việc ngập lụt mới nhất tạo ra câu hỏi tại sao ONWR vẫn phải gửi “một thông báo khẩn” đến MRC và Trung Hoa khi có những phức tạp hợp tác về việc chia sẻ nước giữa các quốc gia thành viên của MRC và Trung Hoa từ năm 2017.

Các nhà điều hành đập ở Lào và Trung Hoa đã hứa cung cấp dữ kiện nước cho MRC và các quốc gia ở hạ lưu.

Dữ kiện cho biết khi nào 1 đập sẽ bắt đầu hoạt động và xả nước hay cảnh báo việc xả nước bất thành hình để giúp các quốc gia ở hạ lưu chuẩn bị quản lý nước và báo động khẩn cấp trước.

Nhưng lũ chớp thành hình dọc theo Mekong và phản ứng của ONWR của Thái Lan đã tạo nghi ngờ liệu các nhà điều hành đập và các chánh phủ liên hệ đã làm đủ để chia sẻ dữ kiện nước.

Các quốc gia có trách nhiệm chẳng hạn như Lào và Trung Hoa, nơi hầu hết các đập được xây, hay ngay cả các nhà điều hành tư nhân, cần làm việc tích cực hơn trong việc thiết lập một diễn đàn nơi dữ kiện có phẩm chất về sông Mekong được theo dõi và chia sẻ.

Dữ kiện này phải công khai cho cộng đồng và phải được kiểm soát bởi các học giả trung lập.

Không có thể, xung đột đối với các dự án đập sẽ tiếp tục, và những ai mang gánh nặng sẽ là hệ sinh thái tự nhiên và dân làng sống dọc theo sông.

MỨC NƯỚC CAO TRONG SÔNG MEKONG DO THỜI TIẾT XẤU LÀM SỤP ĐỔ BỜ KÈ BẢO VỆ LŨ Ở VIENTIANE

(High water levels in Mekong River due to bad weather causes collapse of Vientiane flood protection embankment)

Laotian Times – Bình Yên Đông lược dịch

The Star - 11 August 2023

VIENTIANE – Một bờ kè bảo vệ lũ trong quận Hatsaifong của thủ đô Vientiane, Lào đã bị thiệt hại hôm Thứ Năm vì mực nước gia tăng trong sông Mekong.

Sông Mekong cho thấy một mực nước cao báo động 12,5 m hôm Thứ Năm sau khi mưa gia tăng 40% hồi đầu tháng này, theo một tiên đoán thời tiết của Ủy hội Sông Mekong (MRC).

Cư dân ở Horn và các làng ở chung quanh đã bày tỏ lo ngại trên truyền thông xã hội về ngập lụt có thể xảy ra trong vùng vì bức tường bảo vệ lũ sụp đổ.

Noy Vongvilay, xã trưởng Phafang, nằm gần nơi sụp đổ, nói rằng cư dân khám phá bờ kè bị sụp đổ khoảng 1:00 AM, nhưng vì nó nằm cách xa 200-300 m, dân làng hy vọng họ an toàn với ngập lụt.

Về hạ tầng cơ sở của bức tường, một viên chức của Sở Công chánh và Giao thông Hatsaifong được yêu cầu dấu tên nói việc xây cất bờ kè bắt đầu trong năm 2019 trước khi được ngưng lại khi việc xây cất hoàn tất được 65% vì mực nước gia tăng.

Theo ông, việc sụp đổ xảy ra vì việc xây cất bờ kè chưa hoàn tất. Tuy nhiên, ông nói rằng Sở và nhà thầu sẽ tiếp tục công việc của dự án và hoàn thành nó.

Mặc dù có sự bảo đảm nấy, những người địa phương ở trong các làng lân cận không được thuyết phục rằng họ an toàn với ngập lụt.

“Nếu mưa tiếp tục, có rủi ro ngập lụt cao trong vùng thấp của làng tôi vì bờ kè được giả sử bảo vệ nó đã bị vỡ hiện nay,” Youm, 60 tuổi, một cư dân cao niên của làng Phafang, nói. “Đây là năm đầu tiên mà nước dâng nhanh như thế,” ông cho biết.

Những con buôn ở chợ dọc theo bờ sông Mekong ở Vientiane cũng phải di tản quầy của họ hôm sáng Thứ Tư khi nước lũ thành linh làm ngập khu vực.

RẮC RỐI NƯỚC: MỘT HỒ ĐANG KHÔ VÀ MỘT THẾ GIỚI ĐANG BIẾN MẤT Ở CAMBODIA

(Troubling the Water: A Dying Lake and a Vanishing World in Cambodia)

Abby Seiff – Bình Yên Đông lược dịch

University of Nebraska Press – 2022

Hồ Tonle Sap ở Cambodia. [Ảnh: Pure Luxe Travel]

Rắc rối Nước là một báo cáo quan trọng và đúng lúc về hồ Tonle Sap ở Cambodia, nơi một hệ sinh thái đặc thù và quan trọng trong lưu vực sông Mekong xuyên biên giới trực tiếp hỗ trợ cho 1,5 triệu người Cambodia và là một trong những nền thủy sản nội địa lớn nhất trên thế giới. Abby Seiff là một phóng viên làm việc ở Đông Nam Á gần một thập niên, là chủ bút của 2 tờ báo Anh ngữ chánh ở Cambodia vào lúc đó: The Cambodia Daily và The Phnom Penh Post. Dựa phần lớn vào các chuyến tường trình được thực hiện từ năm 2016 đến 2017, quyển sách của cô điều tra sự suy thoái của hệ sinh thái và tài nguyên thiên nhiên của hồ Tonle Sap, kể một câu chuyện tương tự với các nhà nghiên cứu hồ: “Mọi người nói với chúng tôi một chuyện giống nhau: nước thấp hơn bao giờ, cá nhỏ hơn bao giờ, có vẻ không có gì trong hồ” (p.9)

Tầm mức của những vấn đề đối mặt với cư dân ở hồ Tonle Sap thì lớn lao, và những vấn đề này ăn rễ sâu và quện với nhau trong nhiều cách phức tạp. Chương I mô tả tầm quan trọng nhiều thế kỷ của nước chung quanh hồ và các đồng lụt của nó. Nó cũng cho thấy sự song song giữa làm thế nào hạn hán cực đoan góp phần vào sự suy tàn của vương quốc Angkor và sự suy tàn hiện nay của thủy sản trong hồ. Chương II theo dõi thời kỳ cá phong phú đã mất, và ảnh hưởng của các chế độ thuộc địa Pháp và Khmer Đỏ đối với việc quản lý thủy sản. Các chương III và IV khám phá những động cơ làm cho thủy sản suy tàn, mổ xẻ những mối liên hệ và căng thẳng phức tạp giữa bảo tồn, đánh cá thương mại, đánh cá bất hợp pháp, phá rừng và tham nhũng. Động lực và hệ quả xuyên biên giới của việc phát triển thủy điện trong lưu vực sông Mekong cũng được xem xét. Các chương V đến IX khám phá những thách thức mà các cộng

đồng ở ngoài lề và dễ tổn thương phải đối mặt trong việc thích ứng với những thay đổi môi trường này. Trong những chương này, tác giả nhấn mạnh đến chu kỳ nợ nần và sự không chắc chắn không tốt phát sinh từ việc thiếu những lựa chọn thay thế và khả năng cho cuộc sống dựa vào nước, lưới an toàn xã hội và hỗ trợ của chính quyền.

Sức mạnh của quyển sách của Seiff nằm trong việc mô tả con người gợi ý, sâu sắc và chăm chú, các câu chuyện của họ và đời sống xảy ra cùng lúc với nhịp lũ Mekong. Điều này làm cho người đọc thấy rõ và cảm thông với những chật vật mà các cộng đồng ở hồ phải đối mặt. Những căng thẳng họ trải qua giữa đời sống dựa vào nước ngày càng bất ổn và lòng mong muốn có đất của họ là một động lực quan trọng và thường bị bỏ quên rõ ràng đến qua lời kể của Seiff, cho thấy tính phức tạp nhiều mặt liên quan đến cuộc sống dựa vào tài nguyên thiên nhiên. Trong những năm gần đây, sự chú ý gia tăng về việc làm thế nào thay đổi khí hậu và phát triển thủy điện đã góp phần làm cho mực nước thấp kỷ lục và sự sụt giảm của cá trong hồ. Tuy nhiên, như Seiff cho thấy một cách đúng đắn, sự suy thoái môi trường này phải được bối cảnh hóa trong một lịch sử lâu dài của các động lực sau xung đột, các quyền lợi được ban cho, và những căng thẳng giữa bảo tồn và đánh cá bất hợp pháp.

Seiff rút ra từ nhiều nguồn rộng rãi trong việc thực hiện câu chuyện về sự suy tàn của hồ này. Cô dùng câu chuyện về Angkor thế kỷ 13th của Zhou Daguan, các câu chuyện từ thời thuộc địa Pháp, thơ Khmer, các phức trình khoa học, các bài viết trên các tạp chí học thuật và các câu chuyện trên truyền thông từ Cambodia. Từ quan điểm học thuật, quyển sách phải được đặt vào tài liệu phân tích chính trị bắt nguồn từ việc cai quản nhiều lãnh vực và nhiều thành phần và những sắp xếp chung quanh hồ, mà hậu quả là tạo nên khả năng thích ứng tương đối yếu. Các quan điểm từ sinh thái chính trị cũng là chìa khóa trong việc mở ra làm thế nào những chống đối về việc tiếp xúc với tài nguyên thiên nhiên tạo nên tính dễ tổn thương. Rắc rối Nước có thể đọc trong đàm luận với Những Đời sống Nổi của Tonle Sap của Mak Sithirith và Carl Grundy-Warr, chi tiết ảnh hưởng của hệ thống chia lô đánh cá đầy tranh cãi đối với bất an của cuộc sống và các chiến lược thích ứng. Nó cũng quan trọng để lưu ý đến làm cách nào đánh cá và canh tác được liên kết trong chiến lược cuộc sống chung quanh hồ và các đồng lụt của nó. Rộng hơn, những vấn đề này phải được đặt vào các động lực rộng hơn của thay đổi môi trường

và mất an ninh của việc chiêm hữu đất, lôi cuốn những liên hệ quan trọng giữa nợ nần, thay đổi môi trường và di dân trên khắp nước.

Đây là một quyển sách được nghiên cứu kỹ lưỡng, nhưng chú ý thêm đến những tranh luận học thuật có thể cho thấy những phức tạp ở phía sau một số vấn đề. Thí dụ, xác nhận rằng tổ chức liên chánh phủ Ủy hội Sông Mekong (MRC) là “hoàn toàn... không có răng” (p. 51) có thể che đậy những căng thẳng mà MRC trải qua giữa những giới hạn và nhiệm vụ của nó và vai trò như một cơ quan sản xuất kiến thức khoa học. Một vấn đề khác quay quanh bi kịch của dân chúng, ngồi phần nào không dễ dàng trong phân tích của Seiff về những nguyên nhân của sự suy tàn của hồ. Seiff chỉ ra rằng “tham lam và quản lý sai, ưu tiên lộn xộn, và tham nhũng, và bi kịch của quần chúng tất cả đã chung sức để làm hại Tonle Sap” (p. 9). “Bi kịch” này, như được lý thuyết hóa bởi Garrett Hardin, thường được huy động trong các cốt chuyện phổ biến để giải thích một sự cạn kiệt tài nguyên thiên nhiên hầu như không thể tránh.

Tuy nhiên, nó dựa trên những giả thiết có vấn đề là xem con người như thú ích kỷ có lý trí và lý thuyết của Malthus đã chỉ ra một sự liên hệ ngược giữa tài nguyên thiên nhiên và tăng trưởng dân số. Các lý thuyết gia chẳng hạn như Elinor Ostrom đã phản lập luận rằng quần chúng có thể được quản lý thành công qua các biện pháp tổ chức, nhất là ở cấp địa phương. Do đó, một “bi kịch” không nhất thiết không thể tránh khỏi, và sự suy đồi của thủy sản Tonle Sap thay vào đó có tác dụng như một cốt chuyện để cảnh cáo chung quanh những khó khăn của việc xây dựng lại các tổ chức cộng đồng đã bị phá bỏ cho quyền lợi được ban bố, mà Seiff công nhận trong việc cứu xét làm thế nào di sản của Khmer Đỏ gây ra trong “sự nghiêm trọng của việc hủy hoại các cộng đồng, tổ chức và chấn thương cần quét sẽ hình thành quốc gia trong những thập niên sắp tới” (p.29).

Đúng là những trì hoãn trong việc đảo ngược dòng chảy của sông Tonle Sap hàng năm do ảnh hưởng kết hợp của các đập thủy điện và hạn hán nghiêm trọng kéo dài trong những năm gần đây là chưa từng có, và cuối cùng Rắc rối Nước, một hình ảnh u ám của hồ trong tương lai của hồ vẫn còn. Dù vậy, chúng ta phải công nhận tính chịu đựng và chức năng của các cộng đồng ở hồ, nhất là khi những hình thức đúng của sự can thiệp được cung cấp. Cũng có những câu

chuyện về sự huy động và chống đối trong việc thách thức nhiều hình thức khác nhau của bất công môi trường. Có lẽ thích hợp để trở lại với trích dẫn ở đầu quyển sách: “Thình thoảng thất vọng, nhưng không phải chỉ có thất vọng. Có nhiều người can đảm và sáng tạo tạo nên đời sống tử mép – mặc dù phải nói rằng điều đó rất xa với việc lọt qua những vết nứt không phải do lỗi của chính họ. Rất nhiều việc có thể làm để giúp họ và để giảm nhẹ chống lại điều tồi tệ nhất của tai họa” (p.11). Đồng thời, chúng ta cũng rút ra được những bài học từ quá khứ để thực hiện những bước tiến đến mục đích đó.

<https://mekong-cuulong.blogspot.com/>